

Ce se mai aude despre daci? (2)

Articol scris de Alexandru Berzovan

Facebook: <https://www.facebook.com/alexandru.decebal>

Arheologia. Ce este și la ce folosește?

S-a discutat și se discută mult despre arheologie, când vine vorba de descoperirea și înțelegerea urmelor trecutului. Cu toate acestea, mijloacele și metodele specifice acestei discipline sunt mult prea puțin cunoscute, motiv pentru care am socotit că este necesar a le prezenta în cadrul acestei intervenții. Cea mai mare parte a odiseei speciei umane, începând din cele mai vechi timpuri și până la apariția primelor forme de civilizație a fost caracterizată de absența scrierii. În absența surselor scrise, singura modalitate prin care se poate afla câte ceva despre viața celor de atunci este recursul la arheologie. Cu toate acestea, arheologia, după cum se știe, nu este limitată exclusiv la studierea acestor timpuri îndepărtate - chiar și pentru perioade apropiate de noi, până chiar în plină modernitate, recursul la mijloacele și metodele arheologiei ne poate oferi noi perspective în înțelegerea istoriei, întrucât celelalte categorii de surse nu reușesc să acopere toate aspectele ce țin de evoluția și dezvoltarea unei anumite societăți. Există astfel o arheologie preistorică, o arheologie clasică, o arheologie medievală, chiar o arheologie industrială, etc.

Metodele de cercetare utilizate în arheologie sunt numeroase. La modul general, ele se pot împărți în două mari categorii: metode de cercetare non-invazivă (care nu implică săpătură) și metode de cercetare invazivă (care implică săpătură). Din rândul metodelor non-invazive, cea mai răspândită metodă și mai ușor de aplicat o reprezintă periegeza arheologică, care implică cercetarea cu atenție a terenului în zone bine definite. Se urmăresc formele de relief antropic (tumuli, elemente de fortificare, etc.), se recoltează material arheologic de la suprafața solului, toate aceste date fiind înregistrate cu mare atenție. Utilizarea imaginilor satelitare, a ortofotoplanurilor, a hărților și planurilor topografice este considerată de tot mai mulți cercetători ca esențială în reușita și relevanța unei astfel de acțiuni - de multe ori, situri arheologice necunoscute pot fi observate pe imagini satelitare unde apar sub forma unor anomalii de culoare; hărțile sunt de asemenea extrem de utile, întrucât de multe ori conțin informații (îndeosebi toponime) care pot indica prezența unor situri arheologice. Cercetările de teren sunt adeseori suplimentate de investigații cu aparate geofizice, uneori cu detectoare de metale, pentru ca arheologul să aibă o imagine asupra a ceea ce se află sub nivelul solului încă dinainte ca să sape.

Metodele de cercetare non-invazivă sunt relevante în măsura în care pot oferi informații generale despre localizarea și natura unui obiectiv arheologic, intensitatea de locuire dintr-o anumită zonă într-o anumită perioadă, etc. Cu toate acestea, ele nu sunt suficiente fiind limitată adesea de o serie de factori care țin de starea terenului - spre exemplu, de pe un teren arat, răscolit, se vor putea recolta mult mai multe materiale decât de pe o pârlăoagă sau dintr-o pădure, unde vegetația obturează vizibilitatea la sol. Mai mult, lipsite de un context arheologic cert, artefactele salvate de la suprafața solului, fragmentate

adesea de plug și de intemperii, nu pot să spună decât o mică parte din povestea lor. Dar ce este un context arheologic? Pentru a înțelege acest lucru, va trebui să discutăm și metodele invazive, ceea ce vom face în cele ce urmează.

Metodele de cercetare invazive se pot la rândul lor clasifica în două categorii: cercetări sistematice și cercetări preventive. Cercetările arheologice sistematice implică investigarea prin săpătură a unui sit arheologic pe durata mai multor campanii, scopurile fiind, strict științifice. Într-un sit arheologic ocuparea sau utilizarea lui se poate să fi durat o perioadă mai lungă de timp, locuirea fiind în acest caz o succesiune stratigrafică de nivele de locuire sau utilizare. Pentru a putea delimita aceste nivele și pentru a putea stabili cronologia locuirii, arheologii recurg la principiul stratigrafic: artefactele mai recente se află dispuse în straturile superioare, cele mai vechi aflându-se desigur, în straturile inferioare. Săpătura se face prin colectarea tuturor artefactelor descoperite în raport cu poziția lor stratigrafică verticală și orizontală, datele fiind înregistrate cu mare atenție. Contextul arheologic este reprezentat de locația în care este situat un anumit artefact, aici intrând în calcul mai multe aspecte: poziția stratigrafică, tipul de sol, alte tipuri de artefacte cu care se afla în asociere, etc. Unele artefacte se pot afla în poziție primară, originală, în cadrul unor locuințe, gropi, morminte, etc. În schimb, altele se întâmplă să se afle adeseori în poziție secundară, contextul lor fiind bulversat ca urmare a unor activități umane ulterioare – este evident că acestea din urmă ne pot spune mai puțin din „povestea” lor. Interpretarea tuturor acestor situații complexe, diferite de la o stațiune arheologică la alta, care necesită adesea luarea unor decizii pe loc în ce privește maniera de săpare utilizată, necesită multă experiență și răbdare, săpătura arheologică sistematică făcându-se la într-un ritm lent și metodic. Nu se urmărește săparea integrală și epuizarea completă a unor obiective: se lasă, și generațiilor viitoare, șansa de a verifica prin săpătură concluziile predecesorilor. În România, de regulă, campaniile de cercetări sistematice se desfășoară pe timpul verii, ținând cont și de condițiile meteo favorabile desfășurării unor astfel de activități – o campanie durează în general câteva săptămâni, fapt datorat în principal finanțării modeste dar și a condițiilor de lucru. Căci multe stațiuni sunt situate în zone greu accesibile, situațiile fiind dificile: înnoptare la cort, gătit în aer liber, adesea fără acces la sursă permanentă de curent electric și de apă potabilă, etc.

Cea de-a doua categorie de investigații cu caracter invaziv este reprezentată de arheologia preventivă, care a luat un avânt deosebit în ultimii ani, în contextul numeroaselor lucrări de infrastructură. Construirea unor clădiri, a unor drumuri, implică riscuri pentru patrimoniul arheologic aflat sub pământ, care poate fi distrus și pierdut iremediabil. Astfel, în situațiile în care se constată existența unor vestigii arheologice într-o zonă în care urmează a se construi, se face o evaluare în care, în funcție de importanța respectivului obiectiv, se decide săparea sau conservarea lor. În cazul în care avem de-a face cu un obiectiv minor, săpătura se face de obicei exhaustiv, destul de rapid, pentru a putea salva cât mai mult.

Problema arheologiei de salvare, a relevanței anumitor situri unde urmează a se construi, a legislației în vigoare pe acest subiect, a relației dintre constructor și cercetători au reprezentat și reprezintă încă un subiect problematic în cadrul breslei arheologilor.

Cercetarea arheologică este urmată de interpretarea rezultatelor și a materialelor recoltate. În interpretarea situațiilor întâlnite nu sunt implicați însă doar arheologii: geografi, geologi, biologi, antropologi, epigrafiști, lingviști, informaticieni își aduc aportul la reconstituirea trecutului, arheologia modernă având un caracter pronunțat interdisciplinar. Rezultatele fiecărei campanii de cercetare se diseminează anual sub forma unor scurte rapoarte în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, sub forma unor articole publicate în periodice de specialitate sau sub forma unor monografii unde sunt prezentate pe larg rezultatele cercetărilor desfășurate.

Arheologul nu sapă în pământ „după oale sparte” sau după „comori din aur”, ci caută să înțeleagă și să explice povestea oamenilor din trecut. Utilizând metode precum tipologia, analogia, serierea, artefactele sunt împărțite pe epoci, perioade, culturi: adesea, doar pe baza unor simple detalii morfologice, piesele pot fi datate și atribuite de cele mai multe ori cu destul de multă certitudine. În acest proces laborios, elemente precum contextul arheologic joacă un rol definitoriu – spre exemplu, o brățară descoperită în mormântul unui luptător nu ne spune oare o poveste cu mult mai interesantă și fascinantă decât una identică găsită de un căutător de comori, dar lipsită de orice fel de context? N-ar fi fost oare mai cu folos

ca aceea brățară găsită de căutător să fi rămas mai degrabă în pământ ca generațiile viitoare de arheologi să-i recompună povestea pentru copiii și nepoții noștri?

Arheologia este importantă întrucât ne poate oferi o interesantă fereastră către trecut. Un trecut reconstruit cu migală, cu prudență și cu răbdare, pornind în primul rând de la fapte. Din păcate însă, au existat mereu și persoane, de obicei din afara breslei, care au căutat fie să distorsioneze faptele cunoscute pentru a susține anumite idei politice, fie au ajuns chiar a inventa fapte în lipsa unora, jignind adeseori munca și contribuțiile arheologilor, socotiți a fi „obtuzi” sau chiar „trădători de neam și de țară”. Aceste curente frauduloase, care există peste tot în lume și sunt un fel de pseudo-arheologie s-au remarcat din nefericire și la noi în țară sub forma tracomaniei și mai nou a dacomaniei. Dar despre asta toate acestea voi vorbi în numărul viitor.